

ZGODOVINA ŽUPNIJE

Zgodovina območja župnije Pirniče

Začetek zgodovine Pirnič izhaja iz najstarejše omembe prvotnega imena naselja »utrumque Bernh« v nedatirani listini iz okrog leta 1118, ki je ohranjena v prepisu iz 18. stoletja v arhivu stolnega kapitlja v furlanskem Vidmu.¹ Ime naselja je izpeljanka osebne imena Bernhard,² ki pa v najstarejši različici ni uporabljeno v besedni zvezi niti v zgornjih niti v spodnjih, v teh ali v onih, temveč v obojih »utrumque« Pirničah. Že v začetku 12. stoletja sta tako obstajali dve naselji, ki ju je povezovalo skupno ime. Ni mogoče z gotovostjo trditi, da je njun začetnik ena in ista oseba, vsekakor pa je treba upoštevati dejstvo, da se ime naselja v drugih ohranjenih listinah do druge polovice 15. stoletja piše samo v skupni obliki »Pernek« in v njej podobnih izpeljankah.³

Območje Pirnič in njegova širša okolica v začetku 12. stoletja nista bila več politično in teritorialno sklenjena fevdalna enota, saj so posamezni plemeniti gospodje, ki so postali osebno svobodni in se socialno dvignili v sloj plemstva, prosto razpolagali s svojim premoženjem. Poleg kmetij in zemljiške posesti s podložnimi kmeti in služabniki so jim pripadale tudi kapele in cerkvice, ki so jih sami zgradili, nekatere pa so podedovali od svojih predhodnikov. Med drugimi sta bili okrog leta 1118 že postavljeni cerkvi v Zgornjih in Spodnjih Pirničah. Pripadali sta plemenu gospodu Bertolfusu, ki je takrat oglejski cerkvi za pravico do krsta in pogreba pri obeh cerkvicah izročil del svoje zemljiške posesti.⁴

Oglejski patriarhat je imel pod svojo cerkveno jurisdikcijo obsežna območja rimske države med Jadranom, vzhodnimi Alpami in Panonsko nižino že v poznoantični dobi. Po uničenju Avarov je cesar Karel Veliki v sporu za cerkveno pristojnost v na novo pridobljenih ozemljih v Panoniji leta 811 dokončno določil reko Dravo za mejo vplivnih območij med salzburško in oglejsko cerkvijo. Prvotna oglejska oblast v slovenskih krajih južno od Drave je zato cerkvenega izvora, vendar pa se je ob cerkveni škasoma v rokah

1 M. Kos – J. Žontar, Neznana listina o gorenjskih lastniških cerkvicah 12. stoletja, v: Glasnik muzejskega društva za Slovenijo XX, Ljubljana 1939, str. 236–243.

2 Milko Kos, Gradivo za historično topografijo Slovenije, Kranjska do leta 1500, II. del, Ljubljana 1975, str. 427.

3 Prav tam, Perneken 1260, Pernekk 1392, Pernek 1394, Pernegk 1436, Pernekg 1437.

4 M. Kos – J. Žontar, Neznana listina, str. 242–243.

oglejskih patriarhov združila tudi zelo močna posvetna oblast, ki je temeljila tako na lastni posesti in fevdih kakor tudi na raznih službah.⁵ Nemško rimski cesarji so patriarhom za njihovo politično podporo z darovnicami izročali razne posesti, poleg tega pa od druge polovice 11. stoletja večkrat tudi oblast mejnih grofov v Furlaniji, Istri in na Kranjskem.

Po madžarskih vpadih sredi 10. stoletja se na Kranjskem iz ohranjenih listin postopoma izrisujejo meje in obseg najstarejših župnij ali prafar, ki jih moremo povezovati tudi z nekdanjimi misijonskimi postajami. Njihovo nastajanje so vodili in usmerjali oglejski patriarhi, ki so iz Ogleja na Kranjsko najprej pošiljali misijonarje in prve duhovnike, pozneje pa so na svojih furlanskih (nad)škofijskih sedežih z vsemi pravicami in dolžnostmi na tukajšnje župnije nastavljali, potrjevali ali odstavljali posamezne župnike, ki so v različnih listinah pogosto nastopali tudi kot priče.⁶ Za prepoznavnost pražupnij in z njimi najstarejše cerkvenoupravne organizacije na širšem pirniškem območju v visokem srednjem veku je v ohranjenih zgodovinskih virih poleg neposrednih navedb o obstoju posameznih župnij in župnijskih cerkva posebej pomembna tudi pri njih stalna navzočnost duhovnika, ki je po določilih cerkvenega prava opravljal duhovniško službo in druge dodeljene naloge. Med bogoslužnimi opravili sta se na župnijo in njenega vsakokratnega župnika posebej vezali tudi pravica do krščevanja in pokopavanja.

Krstna in pogrebna pravica za cerkev v Zgornjih in Spodnjih Pirničah

Oglejska cerkev je krstno in pogrebno pravico, ki je na celotnem območju pražupnije pripadala župniku v Vodicach, v zameno za prejeta zemljiško posest okrog leta 1118 priznala ne le obema cerkvicama v Zgornjih in Spodnjih Pirničah, ampak tudi cerkvicama v Šmartnem pod Šmarno goro in v Hrašah, vse štiri so pripadale že omenjenemu plemenitemu gospodu Bertolfusu, poleg tega pa še obema kapelama plemenitega gospoda Heberarda v Trbojah in v Smledniku.⁷ Ker drugih podatkov iz prepisa listine ni, lahko samo z veliko gotovostjo domnevamo, da sta omenjena plemenita gospoda, pred njima pa tudi njuni predniki, morali v navedenih krajih razpolagati z večjo zemljiško posestjo, ki pa, razen tiste za odkup krstne in pogrebne pravice, v virih ni izkazana. Prav zaradi obsežne zemljiške posesti so se mogli čutiti poklicane, da so omenjene cerkvice in kapele, ki so bile očitno majhne in preproste, sprva morda tudi lesene, služile pa so za dušne potrebe vaških prebivalcev,

5 M. Kos, *Zgodovina Slovencev od naselitve do 15. stoletja*, Ljubljana 1955, str. 101, 162, 178, 183, 275; idr.

6 Franc Kos, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I–V*, Ljubljana 1902–1928.

7 M. Kos – J. Žontar, *Neznana listina*, str. 242, »in plebe sancte Margarete virginis«.

postavili na lastnih zemljiščih. Jasno je, da so po odkupu pravice do krsta in pogreba pri navedenih cerkvicah in kapelah poslej lahko krščevali in pokopavali, ni pa jasno, kdo je pri njih te pravice lahko opravljal in komu so od krsta in pokopa pripadale pristojbine oz. dajatve. Prav tako ne vemo, ali je imel zemljiški gospod pravico, da je k tem cerkvicam in kapelam nastavljal duhovnika po svoji volji in izbiri, in kakšna je bila vez med temi lastniškimi cerkvicami z župnijskim središčem v Vodichah.

Na podlagi nekoliko mlajših virov lahko nedvoumno zatrdimo, da so bile vse navedene cerkvice in kapele, tako v obojih Pirničah kakor tudi v Smledniku, Trbojah, Šmartnem in v Hrašah, torej v naseljih okrog Šmarne gore, v začetku 12. stoletja še podružnice župnije sv. Marjete v Vodichah. Zemljiško razdeljen pirniški teritorij je takrat cerkvenoupravno spadal pod vodiško župnijo in je bil njen sestavni del vse do osamosvojitve župnije v Smledniku. Župnija Vodice, ki je patriarhatska ustanova iz druge polovice 11. stoletja, pa ima še starejše korenine, saj je prvotno spadala pod pražupnijo v Mengšu.⁸ Prva se je iz vodiške pražupnije pred koncem 13. stoletja izločila župnija Šmartno pod Šmarno goro,⁹ za njo pa dokončno skupaj s pirniškim teritorijem leta 1676 župnija v Smledniku. V novejšem obdobju se je iz župnije Smlednik leta 1912 izločila župnija v Trbojah, nazadnje leta 1985 pa tudi župnija v Pirničah.

Cerkvici v Pirničah sta bili postavljeni na posesti zemljiškega gospoda Bertolfusa na zasebno pobudo in sta okrog leta 1118 pridobili krstno in pogrebno pravico. V boju med papeštvom in cesarstvom so bile pravice zemljiških gospodov do lastniških cerkva precej omejene, kljub temu pa so vseskozi ohranjali določen vpliv, ki se je v poznejših obdobjih izkazoval predvsem v patronatski pravici oz. pravici sodelovanja zemljiških gospodov pri izboru in namestitvah novih duhovnikov/župnikov. Po skoraj tristo letih od omenjene najstarejše listine je ohranjen podatek, da je bil Nikolaj iz Ljubljane leta 1392 s pripoznavnostjo oglejske cerkve stalni kaplan pri kapeli sv. Križa v Pirničah.¹⁰ Iz navedenega lahko upravičeno sklepamo, da so zemljiški gospodje pri svojih cerkvah, ki so imele za opravljanje verskih obredov določene pravice, nastavljali tudi duhovnike in da jim je oglejska

8 Janez Höfler, O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem, Ljubljana 2013, str. 237.

9 Seznam papeških desetih oglejskega patriarhata iz leta 1296: »448. Plebes in Voditz, 449. S. Martinus sub Monte S. Marie«; obj.: Janez Höfler, O prvih cerkvah in pražupnijah na Slovenskem, Ljubljana 1986, str. 67, itd.

10 Božo Otorepec, Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270–1405, VIRI XIV, Ljubljana 1995, str. 267, Oglej, 16. 3. 1392, »... Nicolaus condam Primi de Laybacho perpetuus capellanus capelle sancte Crucis in Pernekk.«

cerkev te nastavitve potrjevala. Še pred omembo stalnega duhovnika v Pirničah se v prvi polovici 13. stoletja po bližnji cerkvi v Smledniku omenjata tudi duhovnika, ki sta pri njej po vsej verjetnosti imela določene pristojnosti in naloge, čeprav ni podatka, da bi bila tam sploh stalno nastavljena. Pod naslovom smledniškega župnika se namreč v ohranjenih virih leta 1228 kot priča prvič omenja Henrik, drugič leta 1251 pa neki drug duhovnik.¹¹

Listine in najstarejša imena

Konec 14. in v 15. stoletju se v ohranjenih listinah v zvezi s kupoprodajnimi pogodbami in zastavljanjem fevdov in zemljišč poleg Pirnič prvič najprej omenjajo bližnje Vikrče, pozneje tudi Zavrh, medtem ko se Verje pred letom 1500 v znanih listinah ne pojavlja.¹² Leta 1394 sta namreč Viljem Lusperger in njegova žena Anel prodala Viljemu Lambergerju poleg dvorca pod smledniškim gradom, štirih kmetij in pol v Zbiljah, dveh drugih kmetij in desetine v Vodicaх tudi dve kmetiji, na katerih sta živela Martin in Tomaž, in en travnik v Pirničah in eno kmetijo, na kateri je živel Herman, v Vikrčah (Weÿkers), ki sta jih imela v fevdu od celjskega grofa Hermana.¹³ Leta 1437 pa je celjski grof Friderik s posebno listino zgoraj navedena zemljišča podelil bratom Lambergerjem v fevd: v Pirničah dve kmetiji in en travnik in na Vikrčah eno kmetijo.¹⁴ Ko so si bratje Lamberger leta 1464 razdelili očetovo in materino dediščino, je Jurij poleg druge v listini navedene posesti dobil tudi eno kmetijo v Zgornjih Pirničah, na kateri je živel Gašparjev sin, kar je v virih prva neposredna oznaka ločenega naselja.¹⁵

Vpliv posvetne oblasti na cerkvene razmere

Na oblikovanje župnijskih meja so poleg naravnih in zgodovinskih dejavnikov vplivale tudi meje političnih upravnih enot, tedaj predvsem zemljiških gospodstev, in splošne politične razmere. Z izumrtjem rodu plemenitih gospodov, ki so okrog leta 1118 pri svojih cerkvicah in kapelah pridobili krstno

11 M. Kos, Gradivo za historično topografijo II, str. 559; F. Kos, Gradivo V, št. 486.

12 M. Kos, Gradivo za historično topografijo II, str. 427, 704 in 758 Zavrh »Puchel, 1450 5/5«.

13 Arhiv Republike Slovenije, AS 1063 Zbirka listin, št. 302, 31. 3. 1394, »... und ze Pernek zwo huben da Martin vnd Thome auf gesessen sind vnd ein wisen daselbs, vnd ze Weÿkers vnder vnser frawn perg ein hub da Herman auf sicz ...«

14 ARS, AS 1063 Zbirka listin, št. 535, Celje, 20. 4. 1437, »... Item zwo huben ze Pernek vnd ain wÿsen, Item ain huben ze weikers vnder vnser frawn perg ...«

15 ARS, AS 1063 Zbirka listin, št. 730, 28. 10. 1464, »... Item zu ober Pernekch ain hueben da des Caspar sun auff sicz ...«

[illegible]

in pogrebno pravico, so se vezi podružnic z vodiško župnijo domnevno najprej okrepile. Ko so celjski grofje pozneje okrog Smlednika zaokrožili svojo posest in vzpostavili smledniško gospostvo, pa so se od vodiške župnije ločile vse cerkvice, razen šmartinske, iz omenjene listine iz leta 1118. Tako so najprej omogočile nastanek vikariata, nato pa tudi župnije v Smledniku. Ko so celjski grofi leta 1436 postali državni knezi, so za svoja posestva v Smledniku na podoben način ustanovili tudi deželsko sodišče.¹⁶

Vikarji vodiškega župnika pri cerkvi sv. Urha pod smledniškim gradom, ki je pod celjskimi grofi postalo pomembno središče politične in sodne oblasti, so v virih izpričani v prvi polovici 14. stoletja, njihovi začetki pa so najbrž še starejši. Leta 1341 je vodiški župnik Gregor dovolil svojemu vikarju, duhovniku Ulriku iz Kamnika, da je smel pri podružnični cerkvi v Smledniku stalno prebivati.¹⁷ To dovoljenje pa je bilo očitno izjemno in zato samo začasno, saj je bilo v nadaljevanju istega besedila poudarjeno, da pa zato naslednji vikar, ki ga bo v Smledniku postavil vodiški župnik, ne bo samoumevno že stalni vikar. Vodiški župniki niso bili navdušeni, da se je del župnije, ki je obsegal tudi pirniški teritorij, začel osamosvajati. Ustanovitvi nove župnije je bil bolj naklonjen oglejski patriarh, ki je takrat v Čedadu vodiškemu vikarju v Smledniku za njegovo vzdrževanje podelil desetino v Smledniku in v Zbiljah ter zemljišče pri sv. Valburgi z vsemi pritiklinami.

Prisotnost vodiškega vikarja v Smledniku je bila glede na zgornje določilo nedorečena, je pa iz poročila jasno, da se je poslej pri cerkvi sv. Urha uveljavil vikariat, iz katerega je pozneje lahko tudi formalno pravno nastala nova župnija. Za njegov obstoj je bila namenjena materialna podlaga, ki so jo pozneje še dopolnjevali. Ko je bil okrog leta 1550 za vikarja točno določen beneficij, je mogoče z gotovostjo trditi, da so se vikarji pri cerkvi sv. Urha dokončno za stalno naselili.¹⁸ Ker je bil konec 14. stoletja tudi v Pirničah pri cerkvi sv. Križa stalni kaplan, so bili odnosi med različnimi deli vodiške župnije bolj zapleteni, kar pa je vsekakor posledica lastništva posvetnih gošpodov nad posameznimi cerkvami.

16 M. Kos – J. Žontar, *Neznana listina*, str. 242; prim.: Josip Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana 1939, str. 76, in Vladimir Levec, *Schloss und Herrschaft Flödnig*, v: *Mittheilungen des Musealvereines für Krain*, Laibach 1896, str. 7.

17 Anton Koblar, *Drobtinice iz furlanskih arhivov*, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko (IMD) II*, Ljubljana 1892, str. 92.

18 Franc Pokorn, *Zgodovinski zapiski*, v: *Nadškofijski arhiv v Ljubljani (NŠALj)*, *Župnijski arhivi (ŽA)*, žup. Smlednik.

Pod ljubljanskimi škofi

Ko sta lastniško pravico do cerkva po investiturnem boju začeli nadomeščati zavetniška in patronatska pravica, je pravica do patronata pri cerkvah, ki jih omenja listina iz 1118, od rodu njenih ustanoviteljev prešla na celjske grofe, po njihovem izumrtju leta 1456 pa na Habsburžane, ki so leta 1461 ustanovili ljubljansko škofijo. V sklop nove škofije je na dotedanjem območju oglejskega patriarhata prišla tudi župnija Vodice z vikariatom v Smledniku, cesar Friderik III. pa je takrat tudi patronatsko pravico nad omenjenimi cerkvami podelil stolnemu kapitlju nove škofije.¹⁹ Cerkvonopravno je območje smledniškega vikariata, s tem pa tudi pirniški teritorij, od ustanovitve pa vse do danes sestavni del ljubljanske (nad)škofije, patronatska pravica pa, kolikor se je v najnovejšem obdobju sploh še ohranila, vseskozi v pristojnosti ljubljanskega stolnega kapitlja.

Bližina škofijskega središča v Ljubljani in manjši obseg nove škofije sta v naslednjih stoletjih omogočala tesnejše in predvsem pogostejše stike škofa z duhovniki in verniki, z raznimi vizitacijami pa se je izboljšala verska oskrba prebivalstva.²⁰ Navkljub politično stabilnejšim razmeram, ki jih je sredi 15. stoletja začasno prinesla združitev fevdalno razdrobljenih ozemelj pod Habsburžani, so ljudem pretile nove nevarnosti, ki so jih predstavljali predvsem turški vpadi, versko življenje pa je v 16. stoletju razburkala zlasti Lutrova reformacija. Iz podatkov v redko ohranjenih virih so zlasti na podeželju prevladovale zelo skromne razmere. Ko so v obdobju najhujših turških vpadov pri cerkvah popisali njihovo premoženje in dragocenosti za protiturški davek, sta leta 1526 tudi ključarja iz Pirnič pred grajskim oskrbnikom v Smledniku vsak za svojo cerkev sporočila, da ima cerkev sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah mali srebrn kelih in tamkajšnja bratovščina 3 funte vinarjev, cerkev sv. Križa v Spodnjih Pirničah pa en kelih z bakrenim stojalom in 1 funt vinarjev.²¹

Skrb za versko življenje so ljubljanski škofje izkazovali s pogostejšimi vizitacijami in boljšim nadzorovanjem stanja v župnijah, predvsem po izgonu protestantov. Iz vizitacijskih zapisnikov posameznih župnij in cerkva so bolj razvidne cerkvene razmere tudi na podružnicah. Naslednik protireformacijsko prizadevnega škofa Tomaža Hrena (1597–1630) je bil Rajnald Scharlitchi (1630–1640), ki je že prvo leto po nastopu škofovske službe obiskal in vizitiral vse župnije in cerkve svoje škofije. Ko je bila nevarnost turških vpadov

19 France Martin Dolinar, Ustanovitev ljubljanske škofije, v: Ljubljanski škofje, Ljubljana 2007, str. 22, itn.

20 NŠALj, Škofijski arhiv Ljubljana (ŠAL) / Kapiteljski arhiv Ljubljana (KAL), Vizitacije.

21 Anton Koblar, Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526, v: IMD V, 1895, str. 116.

že dalj časa mimo, je 30. septembra 1631 za župnijsko cerkvijo sv. Urha v Smledniku vizitiral tudi obe podružnični cerkvi v Pirničah.²²

Cerkev sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah je imela dva oltarja.²³ Na prednji strani prezbiterja je bil oltar sv. Tomaža, na njegovi evangelijski strani pa oltar sv. Lenarta. Razen prtov in svečnikov nobeden ni imel potrebne opreme. Škof je za oltar v prezbiteriju naročil, da se ga opremi z vsem, kar mu manjka. Ukazal je, da se ga pomakne proti zadnji strani prezbiterja, za oltar sv. Lenarta pa je odredil, da se odstrani. Prav tako je naročil, naj se v cerkvi izdelajo še eno večje stekleno okno. Cerkvi sta pripadala njiva in travnik, vendar pa v urbarju ni bilo nič zapisano. Že tri leta niso bili izdelani računi. Dolžniki so imeli dolg za okrog 20 goldinarjev. Med letom se je v cerkvi po enkrat na teden opravilo 52 maš.

Tudi v cerkvi sv. Križa v Spodnjih Pirničah sta bila dva oltarja. V prezbiteriju je bil oltar sv. Križa brez oltarne mize in druge opreme. Imel je le prte in svečnike. Drugi oltar je bil na njegovi evangelijski strani in ni bil posvečen. Škof je naročil, da oltar v prezbiteriju pomaknejo nazaj in da poskrbijo za novo oltarno podobo ter drugo oltarno opremo. Na tem oltarju je prepovedal maševati brez pomičnega oltarja, vse dokler ne pridobijo oltarne mize. Za drugi oltar je odredil, da se odstrani. Prav tako je ukazal, da se odstranijo stvari, ki ne sodijo v cerkev; tako tudi kamnito posodo za olje. Za obe cerkveni okni je naročil, naj se povečata. Cerkev je imela gozd in nekaj drugih zemljišč. Kakor v drugih urbarjih tudi tukaj ni bilo v njem nič zapisano. Dolga je bilo za 60 goldinarjev, a dolžniki niso nič plačevali. Med letom je bilo v cerkvi 17 maš, ki jih je opravil bližnji župnik iz Šmartna pod Šmarno goro.²⁴

Smlednik postane župnija

Ob škofovi vizitaciji leta 1631 v Smledniku in na podružnicah je ob vseh navedenih podatkih zanimiva predvsem ugotovitev, da škof Scharlich cerkev sv. Urha po ohranjenih virih izrecno prvič v njeni zgodovini obravnava kot župnijsko cerkev (*ecclesia parochialis*) in piše o župnijski vizitaciji (*visitatio parochialis*). Domačin Matija Stegenšek, ki ga je leta 1616 za duhovnika pri imenovanju cerkvi postavil ljubljanski prošt, je bil takrat še vedno vikar.²⁵ Ker je bil konkubinarij, je moral plačati kazen. Tudi njegov naslednik Jurij Švarc,

22 NŠALj, ŠAL, Vizitacije, škatla 1, fol. 313–314 in KAL, f. 27, fol. 170, 171; obj.: Ana Lavrič, Ljubljanska škofija v vizitacijah Rinalda Scarlichija 1631–1632, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 12, Ljubljana 1990, str. 232–233.

23 Prav tam, str. 232.

24 Prav tam, str. 233.

25 F. Pokorn, Zgodovinski zapiski, Župnija Smlednik.

*Župnijska cerkev sv. Urha v Smledniku s hribom Brezovec v ozadju.
Arhiv Republike Slovenije, AS 1058/a.e.147, zbirka razglednic.*

čigar starši so bili v začetku še luterani, je bil leta 1646 ob prihodu v Smlednik še vedno vikar, toda še preden ga je leta 1676 zapustil, se je v krstno matično knjigo začel podpisovati kot župnik.²⁶ Ker ni listine, ki bi izkazovala neposreden prehod vikariata v župnijo, je zelo verjetno, da je vikariat v Smledniku, med drugimi tudi s podružnicama v Pirničah, deloval kot župnija že dolgo pred formalno statusno spremembo. Krstne matične knjige sta v Smledniku začela pisati vikar Švarc in kaplan Jernej Leitgeb leta 1649.²⁷ Nekdanji vodiški vikariat je tako tudi po tej strani izpolnjeval vse formalne pogoje in izkazoval vse lastnosti samostojne župnije. Mihael Terčelj je zato leta 1676 lahko nastopil svojo službo v Smledniku kot novi župnik.

Z vpisovanjem krstov (1649), nato pa tudi smrti (1676) in porok (1690) v matične knjige se je poslej pri župnijski cerkvi sproti spremljalo gibanje prebivalstva na celotnem območju župnije.²⁸ Iz zapisov je razvidno število rojstev in smrti v določenem obdobju za celo župnijo ali za njen posamezni del; za vas, sosesko ali posamezno rodbino. Navedeni so vzroki smrti, starost

26 NŠALj, ŽA, Župnija Smlednik, krstne knjige – najstarejša knjiga od leta 1649 do 1665.

27 NŠALj, ŽA, Župnija Vodice, najstarejša krstna knjiga od 1638; ne zajema območja smledniškega vikariata.

28 NŠALj, ŽA, Župnija Smlednik, matične knjige.

umrlih, število porok itd. Vodenje matičnih knjig je postala nepogrešljiva naloga vsakega župnika. Pozneje so matične knjige postale zelo uporabne tudi za centralizirano državno oblast, ki je matično službo nad celotnim prebivalstvom postopoma prevzela v svojo pristojnost, župnije pa jo še naprej vodijo za pripadnike katoliške veroizpovedi. Po uvedbi hišnih števil (1771) so za boljši pregled na stanjem prebivalstva v župniji uvedli tudi rodbinsko knjigo ali Status animarum, v katero so posameznike vpisovali v sklopu rodbin po posameznih vaseh in soseskah.²⁹

Pirničani v urbarjih podružnic sv. Križa in sv. Tomaža

Vpogled v življenje posameznih oseb poleg matičnih knjig v približno istem obdobju omogočajo tudi najstarejši urbarji, iz katerih je razvidna posest zemljiških gospostev in drugih zemljiških imenj, imena podložnih kmetov in zakupnikov podložnih zemljišč ter njihove obveznosti do zemljiških gospodov. Poleg gospostev so urbarje med drugimi imenji imele za svoje vzdrževanje tudi župnije, župnijske cerkve in tudi njihove podružnice. V najstarejšem ohranjenem urbarju gospodstva Smlednik iz leta 1558/59, ki je imelo v župniji tudi največ zemljiške posesti, se poleg v virih že izpričanih naselij pirniškega teritorija kot »Am Wayer« prvič omenja tudi Verje.³⁰

Ob škofovi vizitaciji leta 1631 v cerkvi sv. Tomaža v Zgornjih in sv. Križa v Spodnjih Pirničah je bilo ugotovljeno, da imata podružnični cerkvi smledniške župnije vsaka svoje prostolastno premoženje in vsaka tudi svoj urbar, da pa niti v prvega niti v drugega že več let ni nič vpisano in da tudi dolžniki niso nič plačevali. Z zemljišči podružničnih cerkva, ki jih resda ni bilo veliko, bila pa so prosta podložniških dajatev, so pod nadzorom smledniškega župnika gospodarili domači ključarji. Župnik je tudi vodil vpise, ker so bili ključarji, kakor velika večina prebivalstva, še nepismeni. Na dejstvo, kako pomemben socialni korektiv je bilo za vaščane v svojem času premoženje podružničnih cerkva, kažeta tudi najstarejša ohranjena urbarja obeh pirniških cerkva iz sredine 18. stoletja.³¹

Podružnična cerkev je bila po eni strani sicer verski prostor, po drugi strani pa je delovala kot gospodarska in socialna ustanova. Ker je imela zemljišča, se je od njih vsako leto v njeno blagajno stekal denar, ki ni zadoščal

29 NŠALj, ŽA, Župnija Smlednik, SA (1794–1901).

30 ARS, AS 777, Gospodstvo Smlednik, knjiga 11, Urbar 1558/59, fol. 34, 66

31 NŠALJ, ŽA, Župnija Smlednik, f. 2, urbar podružnične cerkve sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah 1760–1806, št. 274 in urbar podružnične cerkve sv. Križa v Spodnjih Pirničah 1751–1806, št. 157.

Nadškofjski arhiv Ljubljana, Župnijski arhivi, Župnija Smlednik, f. 2, urbar podružnične cerkve sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah 1760–1806, št. 274 in urbar podružnične cerkve sv. Križa v Spodnjih Pirničah 1751–1806, št. 157.

samo za njeno vzdrževanje, ampak so od tega nekaj imeli tudi ljudje, ki so podružnici pripadali. Od zbranega denarja je bilo mogoče del nameniti tudi za nakup premičnega premoženja, predvsem pa so si vaščani v stiski pod sprejemljivimi pogoji denar izposojali. Za letno ali dveletno odplačilo obresti je veljala štiri- ali največ pet odstotna obrestna mera. Ker po navadi doba za vračilo ni bila posebej določena, so dolžniki tudi večja časovna obdobja letno odplačevali samo obresti, ne pa tudi glavnice.³²

Cerkev sv. Križa v Spodnjih Pirničah je leta 1751 oddajala njivo Na ilovici (na Ilovze) v najem kar šestim vaškim posestnikom (Andreju Dermastiji, Matiji Petaču, Mihaelu Sešku, Juriju Petaču, Martinu Skoku, Matiji Kraljiču), ki so za uporabo letno prispevali sorazmeren delež plačila. Del gmajne, ki je pripadal mežnariji, je imel v najemu za letni prispevek Jurij Petač. Za neko drugo zemljišče so Lenart Petač, Anže Jeršin in Fortunat Knez plačevali prispevek na dve leti. Matevž Kos je imel njivo Pod goro od 1740 najeto za obdobje svojega življenja in je vsako leto od nje do leta 1782 plačeval manjši prispevek. Pod istimi pogoji je imela na tistem območju v užitku cerkveno zemljišče tudi Mina Juvan (Juvanza) z Vikrač. Njivo Za grabni (sa grabne) je za čas svojega življenja užival Gregor Završnik in za njo plačeval letni prispe-

32 Prav tam, urbar št. 274, cerkev sv. Tomaža; urbar št. 157, cerkev sv. Križa.

vek 40 krajcarjev. Njivo »Ex silva« so razdelili in jo na licitaciji leta 1787 za tri leta dali v najem Matiji Kraljiču, Blažu Dermastiji in Lenartu Petaču. Najemne pogodbe so sklepali v župnišču v Smledniku. Poleg župnika Andreja Bajžla in obeh ključarjev cerkve sv. Križa, Tomaža Bačnika in Blaža Dermastije je bil 10. januarja 1791 pri sklepanju najemne pogodbe z Gašperjem Zajcem z Vikrač za njivo Pod goro navzoč tudi komisar za cerkvene račune Jakob Pregelj.³³

Cerkev sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah je imela sredi 18. stoletja dva travnika in tri njive. Njihova imena so, tako kot imena zemljišč v urbarju cerkve sv. Križa, zapisana v slovenskem jeziku. Prvi travnik Laz (Laass) je bil v gozdu, drugi pa na otoku reke Save v Produ (u Produ).³⁴ Od obeh so letno prejemali predpisano najemnino. Prvo njivo na Razpotju (na Raspoti), ki je pripadala mežnariji, je užival cerkovnik Anže Merjasec. Zanj in za drugo njivo Novino je cerkvi plačeval letni prispevek. Tretjo njivo v Razorih (u Rasorih) in Pri kozolcu (per Kosuzu) sta leta 1787 za tri leta na licitaciji prevzela Anže Samen in Luka Smrekar, potem pa sta jo tudi ob pomoči soseske obdelovala cerkvena ključarja in prihodek od prodanih pridelkov predložila h drugim cerkvenim računom.

Za cerkev sv. Tomaža je v 18. stoletju značilno, da so številni vaški posestniki več let zaporedoma od posamezne krave cerkvi plačevali denarni znesek osem krajcarjev na leto.³⁵ Ni navedeno niti ne vemo natančno, od kod je ta obveznost izhajala, najbolj verjetno pa se zdi, da so navedeni vaščani: Jakob Stenovec, Luka Smrekar, Jakob Barle, Urban Merjasec, Jurij Kosec, Jurij Černe, Andrej Zore, Martin Zore, Jakob Dermastija z Verja, Matija Dornek, Jernej Zajc, Simon Dermastija, Mihael Teršan, Janez Juvan, Jernej Teršan, Andrej Jeraj, Matija Tehovnik, Mihael Zajc in Jurij Samen iz Zgornjih Pirnič do teh živali prišli s pomočjo premoženja vaške cerkve in ji zato letno tudi plačevali odmerjeno odškodnino. V Spodnjih Pirničah te dajatve skoraj niso poznali. V ubrarju cerkve sv. Križa je zabeležen en sam tovrstni primer. V 19. stoletju se nikjer več ne pojavlja.

Odplačevanje cerkvenih dolgov je pri obeh cerkvah večinoma trajalo zelo dolgo. Najeto posojilo so v nekaterih primerih plačali šele nasledniki posojilojemalcev. Razmeroma nizke zneske letnih obresti so plačevali desetletja in več. Posojilo iz sredine 18. stoletja so ponekod plačali šele v začetku 19. stoletja. V nekaterih primerih so dolžniki plačevali tudi v naravi. Ko je

33 Urbar št. 157.

34 Urbar št. 274.

35 Urbar št. 274.

*Cerkev sv. Križa v Spodnjih Pirničah na razglednici iz leta 1936.
Iz zasebne zbirke Zmaga Tančiča.*

*Cerkev sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah na razglednici iz leta 1936.
Iz zasebne zbirke Zmaga Tančiča.*

posojilo cerkve sv. Tomaža leta 1758 dobil Luka Starman, je bilo posebej izpostavljeno, da je podložnik gospostva Goričane prejel posojilo v znesku petdeset goldinarjev kranjske veljave po štiriodstotni obrestni meri. Dolg je nato vrnil šele leta 1806. Večji znesek dvesto goldinarjev si je od cerkve sv. Tomaža leta 1758 izposodila tudi cerkev sv. Valburge. Na drugi strani si je cerkev sv. Tomaža leta 1766 izposodila štirideset goldinarjev za gradnjo zvonika od župnijske cerkve sv. Urha.³⁶

Na vsaki dve leti je župnik s ključarji in cerkovnikom vpričo cele soseske za vsako podružnično cerkev izdelal obračun, pri katerem so plačali in odšteli vse, kar je bilo še treba plačati, ostanek pa shranili v blagajno. Izdelava obračuna je bil poseben dogodek; včasih tudi slovesen z obedom in s pogostitvijo vaščanov. Celotni dveletni prihodki so bili večinoma pozitivni, občasno tudi čez dvesto goldinarjev, zaradi večjih del na cerkvi pa je bil obračun izjemoma tudi negativen. Leta 1766 je bila blagajna cerkve sv. Križa v Spodnjih Pirničah zaradi stroškov za streho zvonika »povsem izpraznjena in še dodatno zadolžena«.³⁷

V 19. stoletju se zemljiška posest obeh cerkva ni bistveno spremenila. Deloma na spremembe nakazuje poimenovanje posameznih zemljišč (njiv in travnikov) in njihova razdelitev na manjše dele.³⁸ K cerkvi sv. Križa v Spodnjih Pirničah je po izkazih v urbarju spadala njiva Miklavžovka, »v borštu« so jo razdelili na zgornjo, srednjo in spodnjo, v cerkveni lasti pa je bil še travnik v Bregu, ki je bil primeren za pašo. Cerkev sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah je imela njivo Cerkovnico, ki so jo razdelili na zgornjo, srednjo, tretjo in četrto, ter travnika v Lazu in v Produ. Dohodki ene in druge podružnice so izvirali predvsem od najemnin za uživanje zgoraj navedene zemljiške posesti. Drugih dohodkov, predvsem od posojanja denarja, je bilo precej manj, kar kaže na to, da se je njun gospodarski in socialni pomen za vaščane začel zmanjševati. Ta proces, ki je časovno in družbeno pogojen, je razviden v urbarjih obeh cerkva.

Nekatera zemljišča pri eni in drugi cerkvi so že od prej pripadala mežnarijam, skozi 19. stoletje pa se kaže, da sta imela cerkovnika v najemu od posamezne cerkve več zemljišč.³⁹ V Zgornjih Pirničah del zemljišč cerkve sv. Tomaža v prvi polovici 19. stoletja še vedno obdelujeta ključarja. Ker je bilo

36 Urbar št. 274.

37 Urbar št. 157.

38 NŠALJ, ŽA, župnija Smlednik, f. 2, urbar podružnične cerkve sv. Tomaža v Zgornjih Pirničah 1807, št. 104, in urbar podružnične cerkve sv. Križa v Spodnjih Pirničah 1807, št. 571.

39 Urbar št. 104 in urbar št. 571.

nekaterim vaščanom dovoljeno, da so na zemljišču cerkve sv. Tomaža postavili kočje ali kajže, so od tega v njeno blagajno vsako leto plačali odmerjen denarni prispevek. Ta cerkev je celotno dobo od sredine 18. pa vse v 20. stoletje prejela tudi plačilo od košnje pokopališča. Ta podatek je še posebej zanimiv, ker kaže na to, da so pri tej cerkvi nekoč zares pokopavali, ujema pa se tudi z listino iz leta 1118, ki izpričuje, da je ta cerkev, kakor tudi druge v njej navedene, takrat pridobila krstno in pogrebno pravico.

Cerkvenoupravna organiziranost in terezijansko-jožefinske reforme

Spremembe v organizaciji cerkvene uprave na višji ravni na dogajanje znotraj župnije niso imele večjih neposrednih posledic. Več sosednjih župnij so v sklopu škofij že od nekdanj povezovali v večje cerkvenoupravne enote: arhidiaconate, komisariate ali dekanate, ki so bili vmesna stopnja med župnijo in škofijo. Župnije so bile osnovne cerkvenoupravne enote škofij, ki so dekanate ustanovljale predvsem zato, da so z župnijami lažje upravljale, po drugi strani pa so dekanati pogosto boljše izpolnjevali skupne verske potrebe. Ker je ljubljanska škofija nastala v specifičnem zgodovinskem obdobju, njeni sestavni deli niso bili sklenjena zemljepisna območja. Župnija Smlednik je bila do jožefinskih reform skupaj z župnijami Šmartno pod Šmarno goro, Vodice, Krašnja in Dob sestavni del Komisariata Dob.⁴⁰ S središčem komisariata v Dobu pa ni bilo neposredne ozemeljske povezave, ker je bila vmes župnija Mengeš, ki je od leta 1751 pripadala goriški nadškofiji, prej pa oglejskemu patriarhatu. Vpliv tako oblikovanega komisariata se je v Smledniku na zunaj pokazal v tem, da so tako župniki kot tudi kaplani v tistem obdobju povečini prihajali iz župnij ali odhajali v župnije znotraj istega komisariata. Največ jih je bilo prav iz župnije Dob, veliko iz župnije Krašnja, pogosto pa tudi iz župnije Svibno, ki je bila kot nekakšna enklava ljubljanske škofije, obdana z župnijami goriške nadškofije, in le redki so primeri, da bi v župnijo Smlednik prihajali duhovniki, ki so bili prej v sosednji župniji Šmartno pod Šmarno goro ali v župniji Vodice.⁴¹

S centralizacijo in izboljšanjem državne uprave v obdobju terezijansko-jožefinskih reform sta prosvetljena absolutistična vladarja posegla tudi na področje cerkvene uprave in cerkvenega življenja in na njem sprožila vrsto sprememb. Cesar Jožef II. se sicer v teološka vprašanja ni spuščal, je pa zato cerkev postavil v službo države. Ob razpustitvi številnih samostanov

40 Maks Miklavčič, Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave, v: Glasnik muzejskega društva za Slovenijo XXV–XXVI, Ljubljana 1944/1945, str. 48 s prilogi.

41 F. Pokorn, Zgodovinski zapiski, župnija Smlednik.

so spremenili tudi meje škofij, dekanij in ponekod tudi župnij v sklenjene in ozemeljsko zaokrožene enote. Iz starih predjožefinskih župnij je nastalo tudi več novih, manjših župnij, vikariatov in lokalij. V župniji Smlednik so leta 1787 ustanovili lokalijo v Trbojah, ki pa so jo še dolgo oskrbovali iz Smlednika za njo posebej imenovani duhovniki.⁴² Za pirniški teritorij se med jožefinskimi reformami še ni pojavila potreba niti po ustanovitvi nove župnije niti po prisotnosti stalnega duhovnika. Oddaljenost od župnijskega središča ni bila posebej velika in za prebivalstvo ni predstavljala večjih težav.

Župnija Smlednik je z uveljavitvijo novih škofijskih mej, s preureditvijo župnij in z uvedbo novih dušnopastirskih postaj med jožefinskimi cerkvenimi reformami postala sestavni del nove ozemeljsko sklenjene in zaokrožene Dekanije Mengeš.⁴³ Novo dekanijo so poleg župnije Smlednik z lokalijo Trboje sestavljale župnija Šmartno in župnija Vodice iz prejšnjega komisariata Dob in župnija Mengeš z vikariatom v Črnučah in lokalijama na Homcu in pri Sv. Jakobu ob Savi, župnija Dol z lokalijo sv. Helena (Dolsko) in lokalija Zapoge iz prejšnjega arhiadiakonata Stična in gorenjskega arhiadiakonata goriške nadškofije. Ko je bil v Smledniku v obdobju župnika Janeza Kuharja (1811–1832), ki je postal dekan, konzistorialni svetnik in s tem okrajni šolski nadzornik, tudi sedež dekanije, so ji pripojili še župnijo Ihan in jo imenovali Dekanija Šmarna gora.⁴⁴ V tridesetih letih 19. stoletja so število dekanij močno zmanjšali. Dekanija Šmarna gora je bila ukinjena, župnijo Smlednik pa so priključili dekaniji s središčem v Kranju,⁴⁵ v sklopu katere je ostala vse do najnovejšega časa oz. do ustanovitve dekanije s sedežem v Šenčurju. Z ustanovitvijo arhiadiakonotov, ki združujejo več dekanij skupaj, je župnija Smlednik tako v sklopu kranjske kot tudi nazadnje od leta 1989 šenčurske dekanije vseskozi spadala pod gorenjski arhiadiakonot.

Preureditev politične uprave

Nova politično upravna ureditev države, ki se je začela z ustanovitvijo prvih politično upravnih občin leta 1850, se na pirniškem teritoriju ni ujemala s starejšo cerkveno upravno razdelitvijo. Meje smledniške župnije in novih občin, ki sicer še dolgo niso zaživele, se niso prekrivale. Čez župnijo pa ni

42 M. Miklavčič, Predjožefinske župnije, str. 48; Šematizmi ljubljanske (nad) škofije od 1788 dalje.

43 F. Pokorn, Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788, Ljubljana 1908, str. 52–58.

44 Lokal und Personal – Stand der Diozes von Laibach 1815, str. 23–25; L. u. P. Stand der Diozes von Laibach 1823, str. 22–23.

45 Catalogus cleri Dioecesis Labacensis, Labaci MDCCCXXXVII. (1837), str. 18.

potekala samo občinska, ampak tudi okrajna meja. Medtem ko je pirniški teritorij na območju petih vasi v cerkvem oziru spadal k župniji Smlednik, so ga v politično upravnem smislu priključili občini Šmartno pod Šmarno goro, ki je pripadala okraju Ljubljana okolica.⁴⁶ V Smledniku je nastala samostojna občina, ki pa je celotno obdobje obstoja, od ustanovitve leta 1850 do ukinitve po drugi svetovni vojni, ves čas pripadala h kranjskemu okraju.

Župnijska pripadnost je bila v ljudeh nedvomno bolj živa, imela je tradicijo in bila poleg družine za večino prebivalstva še daleč v novejši čas najbolj primarna skupnost, ki je posameznika spremljala od rojstva pa do smrti. Ljudje pa v njej niso uresničevali samo verskih, ampak tudi druge, predvsem socialne potrebe. Pirničani so vso dobo pripadnosti smledniški župniji, še najbolj vidno v 19. in v 20. stoletju, zavzeto sodelovali pri njenem delovanju in jo po svojih možnostih tudi gmotno ves čas podpirali. Velika sredstva so bila potrebna zlasti pri obnovi župnišča in pokopališča, gradnji nove cerkve, njeni notranji poslikavi in povečanju zvonika.⁴⁷

Število prebivalstva se v obdobju od začetka 19. stoletja do nekaj let pred 2. svetovno vojno ni veliko spremenilo. Po podatkih šematizma ljubljanske škofije iz leta 1815 je v župniji Smlednik živelo 2334 prebivalcev, po letopisu iz leta 1935 pa 2037 in posebej v novi župniji v Trbojah 339.⁴⁸ Ker posebej za pirniško območje iz zgoraj navedenih virov ni mogoče pridobiti ločenih podatkov, si je treba pomagati z drugimi viri. Od uvedbe zemljiškega katastra v obdobju terezijansko-jožefinskih reform in ureditve zemljišč po katastrskih občinah kot najmanjših števnih enotah je celotno pirniško območje, ki ga še danes sestavlja pet vasi, razdeljeno na katastrski občini Zgornje in Spodnje Pirniče. Ko so leta 1850 meje politično upravnih občin začrtali po mejah katastrskih občin, so v k. o. Spodnje Pirniče našli 406, v k. o. Zgornje Pirniče pa 539 prebivalcev.⁴⁹ Ne glede na zadevne podatke iz sredine 19. stoletja, so večje priseljevanje na pirniško območje zaznali pred 2. svetovno vojno, ko se je na njem zaradi novih industrijskih obratov v Medvodah in bližini okolici naselilo več delavskih družin, zaradi ugodne lege pa so se tukaj naseljevali tudi ljubljanski meščani. Število prebivalstva se je tako po predhodnem upadu tik pred 2. svetovno vojno ponovno povečalo nad devetsto.⁵⁰

46 ARS, AS 31 Namestništvo v Ljubljani (1850-1859), šk. 49.

47 F. Pokorn, Zgodovinski zapiski, Župnija Smlednik.

48 Letopis ljubljanske škofije za leto 1935, Ljubljana 1935, str. 75, 78.

49 ARS, AS 31 Namestništvo, šk. 49.

50 Edvard Škulj, Zgodovinski opis ljudske šole Zgornje Pirniče, 27. februar 1940, v: Slovenski šolski muzej, mapa šole Pirniče, str. 1.

Šolske razmere in nove razvojne potrebe

V pastoralno dejavnost Cerkve in njeno vzgojno poslanstvo je vtkana tudi širša kulturna dimenzija njenega obstoja. Šolstvo se je od razpada rimske države razvijalo pod njenim okriljem in tudi terezijansko-jožefinske reforme na šolskem področju ter uvedba splošne šolske obveznosti ne bi bila mogoča brez njene pomoči in sodelovanja. V začetku razvoja šolskega sistema in vzpostavitvi najstarejše šolske mreže je posebno težo nosila prav župnija, ki je bila osnovna cerkvenoupravna enota, cerkveni organizaciji pa so posebej v obdobju veljavnosti drugega osnovnošolskega zakona (1805–1869) prilagodili tudi šolsko upravo.⁵¹ V sklopu župnij in z njihovimi stroški so ustanavljali prve javne šole ali t. i. trivialke, pozneje imenovane tudi župnijske šole, za utrditev naučenega znanja pa so ob nedeljah in praznikih uvedli tudi t. i. nedeljsko šolo.

V smledniški župniji so trivialno šolo ustanovili leta 1815, kmalu po prihodu župnika Janeza Kuharja, ki je postal dekan in je bil zato po tedanji šolski zakonodaji na območju svoje dekanije tudi okrajni šolski nadzornik. Ker za šolo v kraju ni bilo primernega prostora, je za začetek pouka ponudil učilnico v župnišču.⁵² Za učitelja so potrdili cerkovnika in organista župnijske cerkve Matijo Križmana, ki je moral pred nastopom učiteljske službe izkazati ustrezno pedagoško znanje in usposobljenost za poučevanje. Verouk so poučevali kateheti, ponavadi vsakokratni smledniški kaplan.

Neposredno pred ustanovitvijo šole so iz dvanajstih vasi, ki so spadale v župnijo, ugotovili 289 za šolo sposobnih otrok v starosti od 6. do 12. leta. Po letu delovanja šole se je izkazalo, da so se všolale predvsem najbližje vasi (Smlednik, Valburga, Hraše, Moše in Zgornje Pirniče), v katerih je bilo 145 za šolo sposobnih otrok, od tega pa jih je šolo v zimskem času obiskovalo 63 in v letnem 34. Iz Zgornjih Pirnič, ki so bile od šole najbolj oddaljena vas, je bilo 25 za šolo sposobnih otrok, pouk pa jih je zares obiskovalo v zimskem času 5, pozimi pa le dva.⁵³ V nevšolanih vaseh Spodnje Pirniče je bilo tedaj 18 za šolo sposobnih otrok, na Vikračah 3 in v Zavrhu 6 otrok.

V naslednjih letih se je obisk šole v Smledniku izboljšal, kljub temu pa se je razlika med bližnjimi in bolj oddaljenimi vasmí ohranjala. Do večjih sprememb je prišlo z novo šolsko zakonodajo leta 1869, ko so vzdrževanje šole

51 Stane Okoliš, *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana 2009, str. 58.

52 NŠALj, ŠAL / 9, Šolstvo, fasc. 32, Dekanija Šmarna gora.

53 Prav tam, Poročilo dekana in okrožnega šolskega nadzornika Janeza Kuharja, dne 24. oktobra 1816.

*Šola v Pirničah, ustanovljena in zgrajena leta 1886.
Slovenski šolski muzej, fototeka šolskih stavb.*

z župnij prenesli na občine in so morali vsi otroci brez izjem redno obiskovati šolo. Ko je bilo treba šolo v Smledniku zaradi velikega števila otrok povečati, je bila vsota predvidenega deleža za Pirničane prevelika. Zaradi tega so se obrnili na šolo v Preski, vendar bi morali šolo tudi tam povečati. Ker bi morali v vsakem primeru za sprejem svojih otrok veliko prispevati, otroci pa bi imeli do šole še vedno dolgo pot, so začeli razmišljati o lastni šoli.⁵⁴

Šolski okoliš, ki je obsegal obe katastrski občini, je bil ustanovljen leta 1881, toda ker za šolo ni bilo primerne prostora, so otroci hodili v šolo v Smlednik, v Presko in v Šmartno pod Šmarno goro. Ko je dozorela odločitev, da bodo gradili novo šolsko poslopje, je nastalo vprašanje, kje ga postaviti. Nekateri so bili za šolo pri cerkvi v Spodnjih Pirničah, drugi pa so jo predlagali pri cerkvi v Zgornjih Pirničah. Nazadnje so sprejeli kompromisen predlog in jo z velikimi napori postavili na sredi med Zgornjimi in Spodnjimi Pirničami.⁵⁵

Novo šolo je 26. oktobra 1886 v navzočnosti številnih gostov in domačinov slovesno blagoslovil župnik Ivan Novak iz Smlednika, smledniški kaplani pa so kot kateheti v njej poučevali verouk vse do prisilne ukinitve verouka v šoli v letih po 2. svetovni vojni. Z naraščanjem števila prebivalstva se je pred 2. svetovno vojno razširjala tudi šola, ki je bila do leta 1920 še enorazrednica, leta 1933 je postala trirazrednica, nato pa leta 1935 štirirazrednica in leta 1938 petrazrednica. Učitelj Edvard Škulj je leta 1940 ocenil, da je pirniški šolski okoliš, ki sta ga sestavljali dve katastrski občini, v katerih je bilo pet vasi, kot »celota idealno zaokrožena za samostojno občino in župnijo«, da ji pa za oboje primanjkuje davčne osnove.⁵⁶

Stane Okoliš

54 E. Škulj, Zgodovinski opis ljudske šole Zgornje Pirniče, str. 5–6.

55 Prav tam, str. 6.

56 Prav tam, str. 1.